

УДК 378.091.3 – 051:373.3
DOI: 10.15330/esu.16.56-62

Катерина Василенко,
аспірант, Національний педагогічний
Університет імені М. П. Драгоманова,
(м. Київ, Україна)
Kateryna Vasylenko,
Post-graduate student,
National Pedagogical Dragomanov University
(Kyiv, Ukraine)
katevasilenko1995@gmail.com

**ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ**

**RESEARCH COMPETENCE OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER:
STRUCTURAL COMPONENTS**

У статті визначено основні структурні компоненти дослідницької компетентності майбутнього вчителя початкових класів, при чому ці питання розглянуто у контексті реформування української системи освіти. Нами наведено результати теоретичного дослідження основних понять, які стосуються дослідницької компетентності майбутніх вчителів початкових класів, її компонентної структури. Спираючись на теоретико-методологічний аналіз сучасних педагогічних досліджень, запропоновано чотири-компонентну структуру дослідницької компетентності, яку складають мотиваційно-ціннісний, інформаційно-змістовий, діяльнісно-поведінковий, оцінювально-рефлексивний компоненти.

У дослідженні використано загальнонаукові методи теоретичного рівня. Стаття є теоретичною основою подальших емпіричних досліджень, окреслено подальші напрями вивчення зазначеного феномену.

Ключові слова: компетентність, дослідницька компетентність, структура дослідницької компетентності, компоненти дослідницької компетентності, майбутні вчителі початкових класів.

The basic structural components of future teacher's research competence are defined in the article in the context of reforming Ukrainian education system (especially, high and primary school systems) bringing it closer to European standards, the introduction of a competency-based approach to the system of domestic education, as well as clarification of its essence and peculiarities, becomes of particular importance.

The article presents the results of theoretical study of the basic concepts concerning the research competence of future teachers of primary school, its component structure. Competency-based approach involves the orientation of the educational process to the formation and development of key competences of the individual, necessary in professional and social life, for example, research competence of future primary school teachers. The essence of the competence approach is the ability to teach a person to think critically, be able to adapt to changing world conditions, and to independently solve problems that may arise both in professional and in everyday life, based on the knowledge gained and their own experience.

Based on theoretical and methodological analysis of modern pedagogical researches, the four-component structure of research competence, which consists of motivational-value, information-content, activity-behavioral, evaluation-reflexive components, is proposed.

The research used general scientific methods of theoretical level: analysis and synthesis, problem-chronological, system-structural and comparative methods. This paper is the theoretical basis for further empirical research, outlined further directions of the study of this phenomenon.

Key words: competence, research competence, structure of research competence, components of research competence, future primary school teachers.

Постановка проблеми. На даний час методологічною основою підготовки сучасного фахівця є компетентнісний підхід, при чому ця тенденція спостерігається не лише у вітчизняній системі освіти, а й у більшості освітніх систем країн Європи та інших країн світу [9, с. 63]. Це пов'язано з тим, що глобальні зміни в інформаційній, комунікаційній, професійній та інших сферах сучасного суспільства вимагають коригування змістових, методичних і технологічних аспектів освіти. Відбувається зміщення акцентів зі знаннєвої підготовки на цінності та ставлення, самостійне оволодіння знаннями, оптимальне використання їх у процесі життєтворчості, реалізації самостійності у прийнятті рішень. Переорієнтація парадигми освіти зі знаннєвої в компетентнісну полягає ще й у тому, що знання, наразі, не вважаються головним критерієм розвитку особистості.

Реформування професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в Україні є частиною процесів оновлення освітніх систем. Ці зміни стосуються створення нових стандартів вищої освіти, оновлення та перегляду навчальних програм, змісту навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм, методів і технологій навчання. Цілеспрямоване набуття студентською молоддю знань, умінь і навичок у галузі педагогічної освіти, їх трансформація в компетентності сприяє особистісному культурному зростанню, розвитку освітніх технологій, здатності швидко реагувати на запити часу. Важливо розуміти, яких саме компетентностей необхідно набутти у процесі навчання і яким повинен бути результат професійної підготовки. Звідси випливає, що методологічним орієнтиром професійної підготовки майбутніх фахівців є компетентнісний підхід, сутність якого полягає у формуванні компетентностей, які забезпечать успіх у майбутній професійній діяльності [1, с. 34; 8]. Дана проблематика додатково актуалізується ще й тим, що Нова українська школа ставить перед вищими педагогічними навчальними закладами багато нових завдань, які потребують негайного вирішення і, разом з тим, реформування процесу навчання студентів як майбутніх фахівців [11, с. 30].

Зважаючи на це, метою нашої статті став аналіз структурних компонентів дослідницької компетентності майбутніх вчителів початкових класів у контексті реформи “Нова українська школа”.

У минулому навчальному році пілотував Всеукраїнський проект “Нова українська школа”. Концептуальні засади цього проекту радять долучитися до компетентнісної парадигми освіти [6] й зумовлюють необхідність у педагогах нової формації [10], які перебувають в авангарді суспільних та освітніх перетворень, мають академічну свободу, володіють навичками випереджувального проектного менеджменту (планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення та ін.), самостійно й творчо здобувають інформацію, трансформують методи, прийоми і технології навчання залежно від запитів і потреб замовників освітніх послуг та ін.

Аналіз сучасних досліджень дозволив з'ясувати, що дослідницька компетентність в різних аспектах розроблялась у працях сучасних вітчизняних учених А. Альбрехт, К. Баханова, С. Васильєвої, В. Гнедашева, В. Голобородька, Л. Задорожної, Т. Кудрявцева, І. Лернера, Н. Любчак, О. Матюшкіна, М. Махмутова, В. Паламарчук, О. Пометун, С. Серової, А. Сиротенко, Г. Фреймана та ін. Теоретичні основи формування дослідницької компетентності студентів у вищому навчальному закладі розроблено В. Ачкан, М. Бахтіним, І. Воротінніковою, М. Каганом, С. Раковим та ін.

Теоретичний аналіз наукових джерел дає нам можливість з'ясувати, що поняття “дослідницька компетентність” трактується у сучасній педагогічній науці з різних позицій. Аналогічно до проблеми відсутності консенсусу відносно термінів “компетенція” й “компетентність” у науковій літературі є не визначеним питання співвіднесення понять “дослідницька компетенція” та “дослідницька компетентність”. Автори їх вживають як синоніми, поняття, які схожі, близькі за значенням, а також як поняття, які мають підпорядкованість (до складу компетентності входять компетенції).

Наприклад, Azuelo A., Manual A. та Sariana L. виділяють компетенції у різних галузях, дослідницькі компетенції, компетенції, пов'язанні з викладанням, навчальними програмами, життєві компетенції, соціально-культурні, емоційні, компетенції, пов'язані з інформаційно-комунікаційними технологіями та екологічні компетентності [7, р. 2–3], а поняття “дослідницька компетенція” та “дослідницька компетентність” використовують як синонімічні.

На думку зарубіжних дослідників Udompong, L., Traiwicitkhun, D. та Wongwanich, S., дослідницька компетентність є важливою якістю особистості, яка є необхідною для всіх фахівців. Це призведе до академічного розвитку всіх професій і дозволить відкривати нові знання та інновації, допомогти у вирішенні проблем системним шляхом, а фахівці можуть постійно розвивати свої знання [12, с. 1583].

Дуже важливим аспектом є те, що дослідницька компетентність – це складне комплексне утворення, яке включає як теоретичні знання, так і практичні навички, а також досвід практичної діяльності (досвід використання наявних знань і навичок). Формування дослідницької компетенції передбачає засвоєння знань, розвиток здібностей і отримання досвіду проведення досліджень.

Виклад основного матеріалу. Дослідницька компетентність, на думку багатьох педагогів (В. Болотов, І. Зимня, А. Хуторський та ін.) відноситься до числа ключових. Так, згідно з класифікацією ключових компетентностей І. А. Зимньої, дослідницька компетентність входить в якості компонента до “компетенцій, які стосуються діяльності людини” [2, с. 24]. Ці компетенції, як зазначає дослідниця, проявляючись у поведінці, діяльності людини, стають, її особистісними якостями, властивостями. Відповідно, вони стають компетентностями, які характеризуються мотиваційною, смисловою, регуляторною складовими, поряд зі специфічним ставленням, когнітивним компонентом (знанням) і досвідом [2, с. 30].

В свою чергу, П. Нечипуренко виокремлює наступні характеристики дослідницької компетентності:

- а) дослідницька компетентність, як і будь-яка інша компетентність, є складним особистісним утворенням, яке може бути схарактеризоване через знання та уміння, необхідні для здійснення та організації дослідницької діяльності, позитивне ставлення до неї та усвідомлення її значущості незалежно від того, виконується вона особисто або спільно;

- б) оскільки дослідницька компетентність є інтегральним утворенням, вона може бути описана на різних рівнях: предметному, міжпредметному та загально-методологічному;
- в) дослідницька компетентність, характеризуючи здатність особистості до виконання дослідницької діяльності, може розглядатися за її видами: від навчально-дослідницької на різних етапах її формування у предметних галузях та науково-дослідницької у науковій галузі;
- г) формування дослідницької компетентності нерозривно пов'язане із розвитком загально навчальних (академічних) компетентностей, може розглядатися як їх складова та є необхідною умовою для професійного розвитку й самовдосконалення особистості;
- д) найвищий рівень сформованості дослідницької компетентності досягається у процесі самостійної творчої дослідницької діяльності [5, с. 15].

На думку О. Мерзликіна, дослідницька компетентність – це особистісне утворення, що проявляється в готовності та здатності до здійснення дослідницької діяльності та включає в себе когнітивний, праксеологічний, аксіологічний та соціально-поведінковий компоненти [4, с. 83].

Разом з тим, Н. Любчак розглядає дослідницьку компетентність студентів вищих педагогічних навчальних закладів як складну систему сукупності наступних компонентів: теоретичний, діагностичний, проєктивно-конструктивний, операційно-процесуальний, інтерпретаційно-рефлексійний, комунікативний.

Теоретичний компонент дослідницької компетентності формується у процесі дослідницької діяльності, включає знання методологічного апарату педагогічного дослідження, суті і технології основних методів дослідження.

Діагностичний компонент дослідницької компетентності включає вміння вивчати практичний стан досліджуваної роботи, обирати необхідні умови проведення спостереження чи досвіду, працювати з інструкціями та діагностичними методиками.

Проєктивно-конструктивний компонент дослідницької компетентності характеризує якості, необхідні для розробки програми дослідження. Це здатність усвідомлювати мету дослідницької діяльності і вміння її пояснити, бачити і виділяти проблеми, вирішувати їх, висувати гіпотези і обґрунтовувати їх, планувати свою діяльність.

Операційно-процесуальний компонент дослідницької компетентності характеризує якості, необхідні для проведення самого дослідження. Він проявляється при опрацюванні отриманих навичок в рішенні дослідницьких завдань. Тут оцінюється володіння навичками проведення експерименту, реалізація і коригування обраних дій з програми дослідження.

Інтерпретаційно-рефлексійний компонент дослідницької компетентності відповідає за розвиток рефлексивних процесів і означає володіння знаннями і вміннями здійснювати аналіз результатів діяльності, тобто порівнювати досягнуті результати з поставленою метою, вміння інтерпретувати отримані дані; проводити самооцінку дослідницької діяльності; формувати висновки; розробляти методичні рекомендації для тих, хто буде використовувати результати дослідження.

Комунікативний компонент дослідницької компетентності припускає знання способів взаємодії з учасниками дослідницького процесу; вміння виступати в команді, наочно і переконливо проводити презентацію своїх ідей.

Продовжуючи цю думку, зауважимо, що у структурі дослідницької компетентності студентів теоретичний і операційно-процесуальний компоненти розглядаються Н. Любчак як базові складові, оскільки знання, на думку дослідниці – це необхідна передумова і інструмент будь-якої практичної діяльності, основа умінь і навичок, а практика відпрацьовує уміння і навички, необхідні для проведення дослідницької діяльності [3, с. 36–37].

Таким чином, дослідницька компетентність, будучи одним з головних структурних елементів професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, розширює його функції, роль і місце в системі освіти, сприяє формуванню інноваційного стилю професійної діяльності, виявляючи її дослідницький характер. На нашу думку, саме такий вчитель буде готовий до забезпечення якісного освітнього процесу в умовах Нової української школи.

Зважаючи на доробки вчених, ми виокремлюємо такі структурні компоненти дослідницької компетентності майбутнього вчителя початкових класів: мотиваційно-ціннісний, інформаційно-змістовий, діяльнісно-поведінковий, оцінювально-рефлексивний компоненти.

Мотиваційно-ціннісний компонент дослідницької компетентності майбутнього вчителя початкових класів утворений сукупністю педагогічних цінностей, визначає цінність освоєння дослідницької діяльності для самого студента, сформованість мотивації до здійснення дослідницької діяльності.

Інформаційно-змістовий компонент дослідницької компетентності включає в себе знання основних понять та інструментів здійснення досліджень у галузі методології педагогіки і сучасної методики викладання, категорій і закономірностей педагогічної науки, методології наукового пізнання; психолого-педагогічні знання; знання інноваційних процесів в освіті, діагностичних методик, методів і засобів та ін.

Діяльнісно-поведінковий компонент дослідницької компетентності майбутнього вчителя початкових класів визначає процес організації досліджень у галузі педагогіки, вирішення творчих педагогічних завдань в інноваційній діяльності, припускає не лише усвідомлення суті проблеми дослідження, її осмислення, але й уміння творчо реалізувати психолого-педагогічні дослідження в освітній практиці.

Оцінювально-рефлексивний компонент дослідницької компетентності майбутнього вчителя початкових класів представлений педагогічною рефлексією, адже у процесі професійної діяльності вчителю початкових класів необхідно вміти осмислювати власну педагогічну діяльність з позицій сучасної науки.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Отже, нами було виокремлено такі структурні компоненти дослідницької компетентності майбутнього вчителя початкових класів: мотиваційно-ціннісний, інформаційно-змістовий, діяльнісно-поведінковий, оцінювально-рефлексивний компоненти.

Враховуючи специфіку майбутньої професійної діяльності студентів, ми вважаємо перспективним формування структурних компонентів дослідницької компетентності під час вивчення всіх загальноосвітніх дисциплін, а також дисциплін природничо-наукового циклу. Це дасть змогу залучати майбутніх учителів початкових класів до систематичної дослідницької роботи, яка дозволяє озброїти знаннями і вміннями професійно проводити дослідження, готувати їх результати до впровадження в освітню практику.

Література

1. Волощук І. П. Формування професійної компетентності студентів ВНЗ: компетентнісний підхід // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. 2014. № 3. С. 34-38.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.
3. Любчак Н. М. Теоретичні аспекти визначення сутності дослідницької компетентності майбутнього вчителя. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. 2013. Вип. 39(4). С. 33-40.
4. Мерзликін О. Наступність та неперервність формування дослідницьких компетентностей старшокласників та студентів у навчанні фізики. *Наукові записки Кіровоградського ДПУ ім. В. Винниченка*. Кіровоград, 2014. Вип. 6. Ч. 2. С. 81-86.
5. Нечипуренко П. П. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування дослідницьких компетентностей старшокласників у профільному навчанні хімії: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.10. Кривий Ріг, 2017. 24 с.
6. Я досліджую світ: підруч. інтегрованого курсу для 1 кл. закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Частина 1 / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, О. Л. Хомич, І. В. Гарбузюк, Н. В. Андрук, К. С. Василенко. К.: Видавництво "Алатон", 2018. 128 с.
7. Azuelo, A. G., Sariana, L. G., & Manual, A. (2015). Science Teachers' Teaching Competencies and Their Training Experience in Classroom Pedagogical Approaches. *Liceo Journal of Higher Education Research*, 11(1), doi: 10.7828/ljher.v11i1.886
8. Bilyk V., Sheremet I. (2018). A New View of the Nature of Reality and the Teaching Higher-Level Cognitive Strategies. *Philosophy and Cosmology*, № 22. P. 92-110.
9. Granados Sanchez, Jesús & Pamies, Jordi & Romero, Asunción & Villanueva, Maria. (2015). The Introduction of a Competence-based Curriculum in Spain: from the Primary School to the Training of Teachers. *E-Pedagogium*. №2. P. 62-74.
10. Matviienko, O. (2018). Pedagogical communication in conditions of forming new Ukrainian school. *Science and education: trends and prospects : Collection of scientific articles*. United States of America: Aspekt Publishing of Budget Printing Center, Taunton, 2018. P. 316-321.
11. Sheremet I., Vasylenko K. (2018). The model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders. *Social and Economic Aspects of Education in Modern Society*. Vol. 2. P. 29-35.
12. Udompong, L., Traiwicithkun, D. & Wongwanich, S. (2014). Causal model of research competency via scientific literacy of teacher and student. *Procedia-Sosial and Behavioral Science*, 116, P. 1581-1586.

References

1. Voloshchuk I. P. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti studentiv VNZ: kompetentnisnyi pidkhid // Naukovi zapysky [Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia]. Psykholoho-pedahohichni nauky. 2014. № 3. S. 34-38. [in Ukrainian]
2. Zimnyaya I. A. Klyuchevyye kompetentnosti kak rezultativno-tselevaya osnova kompetentnostnogo podkhoda v obrazovanii. M.: Issledovatel'skiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov. 2004. – 42 s. [in Russian]
3. Liubchak N. M. Teoretychni aspekty vyznachennia sutnosti doslidnytskoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia [Theoretical aspects of determining the essence of the research competence of the future teacher] // *Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. – Problems of modern pedagogical education* – 2013. – Vyp. 39(4). – S. 33-40. [in Ukrainian]
4. Merzlykin O. Nastupnist ta neperervnist formuvannia doslidnytskykh kompetentnosti starshoklasnykiv ta studentiv u navchanni fizyky [Continuity of the formation of research competencies of senior pupils and students in the study of physics] // *Naukovi zapysky Kirovohrad'skoho DPU im. V. Vynnychenka – Scientific notes of the Kirovograd State Technical University named after. V. Vynnychenko* – Kirovohrad, 2014. – Vypusk 6. – Seriya: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity. Chastyna 2. – S. 81-86. [in Ukrainian]
5. Nechipurenko P. P. Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii yak zasib formuvannia doslidnytskykh kompetentnosti starshoklasnykiv u profilnomu navchanni khimii [Information and communication

- technologies as a means of formation of research competencies of senior pupils in profile education of chemistry]: avtoref. dys...kand. ped. nauk: 13.00.10 – Kryvyi Rih, 2017. –24 s. [in Ukrainian]
6. Ya doslidzhuiv svit: pidruch. intehrovanooho kursu dlia 1 kl. zakladiv zahalnoi serednoi osvity (u 2-kl chastynakh). Chastyna 1. / T. V. Vorontsova, V. S. Ponomarenko, O. L. Khomych, I. V. Harbuziuk, N. V. Andruk, K. S. Vasylenko. – K.: Vydavnytstvo “Alaton”, 2018. – 128 s. [in Ukrainian]
  7. Azuelo, A. G., Sariana, L. G., & Manual, A. (2015). Science Teachers’ Teaching Competencies and Their Training Experience in Classroom Pedagogical Approaches. *Liceo Journal of Higher Education Research*, 11(1)., doi: 10.7828/ljher.v11i1.886
  8. Bilyk V., Sheremet I. (2018). A New View of the Nature of Reality and the Teaching Higher-Level Cognitive Strategies. *Philosophy and Cosmology*, 22, 92-110.
  9. Granados Sanchez, Jesús & Pamies, Jordi & Romero, Asunción & Villanueva, Maria. (2015). The Introduction of a Competence-based Curriculum in Spain: from the Primary School to the Training of Teachers. *E-Pedagogium*. 2. pp. 62-74
  10. Matviienko, O. (2018). Pedagogical communication in conditions of forming new Ukrainian school. *Science and education: trends and prospects : Collection of scientific articles*. United States of America: Aspekt Publishing of Budget Printing Center, Taunton, 2018. P. 316-321.
  11. Sheremet I., Vasylenko K. (2018) The model of training of the future teachers for prevention of pupils’ vision disorders // *Social and Economic Aspects of Education in Modern Society*. – Vol.2 – P. 29-35.
  12. Udompong, L., Traiwicitchun, D. & Wongwanich, S. (2014). Causal model of research competency via scientific literacy of teacher and student. *Procedia-Social and Behavioral Science*, 116, 1581-1586.

Одержано статтю: 17.07.2019

Прийнято до друку: 31.07.2019

УДК 37.012.372.854

DOI: 10.15330/esu.16.62-70

Наталя Дмитренко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
(м. Вінниця, Україна)

Natalia Dmitrenko,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),
Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo
Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Vinnytsia,
Ukraine)

nataliadmitrenko0302@gmail.com

УРАХУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО АНГЛОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ В УМОВАХ АВТОНОМНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТА

CONSIDERING OF INDIVIDUAL LEARNING STYLE OF PROFESSIONALLY ORIENTED ENGLISH COMMUNICATION IN THE CONDITIONS OF STUDENT’S AUTONOMOUS LEARNING

Стаття присвячена проблемі врахування індивідуального навчального стилю студента у процесі вивчення іноземної мови в умовах автономного навчання. У статті подано дефінітивний аналіз терміну “начальний стиль” і з’ясовано, що навчальні стилі формуються з трьох груп факторів, які впливають на інтелектуальні і психологічні процеси засвоєння іноземної мови: канали сприйняття; психологічні типи; стилі мислення. Кожна група факторів складається з низки когнітивних стилів, які взяті за основу класифікації різних дослідників. У статті описані види навчальної діяльності, які притаманні різним навчальним стилям. Доведено, що запропонована класифікація за трьома групами факторів є оптимальною для подальшого розвитку автономного навчання